

A1. Στις άλλες δηλαδή ικανότητες, όπως ακριβώς εσύ λες, αν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία όμως δεν είναι, ή τον κοροϊδεύουν ή εξοργίζονται μαζί του, και οι συγγενείς του πλησιάζοντας τον συμβουλεύουν με τη σκέψη ότι είναι τρελός · στη δικαιοσύνη όμως και στην άλλη πολιτική αρετή, ακόμη κι αν γνωρίζουν για κάποιον ότι είναι άδικος, εάν αυτός ο ίδιος λείπει την αλήθεια εναντίον του εαυτού του μπροστά σε πολλούς, πράγμα το οποίο στην πρώτη περίπτωση θεωρούσαν ότι είναι σωφροσύνη, το να λείπει δηλαδή την αλήθεια, σ' αυτήν την περίπτωση (θεωρούν ότι είναι) τρέλα και ισχυρίζονται ότι πρέπει όλοι να λένε ότι είναι δίκαιοι είτε είναι είτε όχι, διαφορετικά (λένε) πως είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται (ότι είναι δίκαιος) με την ιδέα ότι είναι απαραίτητο ο καθένας χωρίς εξαίρεση να μετέχει με οποιονδήποτε τρόπο σ' αυτήν, διαφορετικά (είναι αναγκαίο) να μην υπάρχει ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1. Ο Πρωταγόρας για να αποδείξει τη θέση του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής ακολουθεί εμπειρική απόδειξη, όπως φαίνεται από τη λέξη τεκμήριον, η οποία στηρίζεται στην κοινή αντίληψη.

Ο Πρωταγόρας πιο συγκεκριμένα προβαίνει στη συγκριτική εξέταση δύο παραδειγμάτων από την αθηναϊκή κοινωνία. Το πρώτο αναφέρεται στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στους ειδικούς σε έναν τεχνικό τομέα, εδώ σε έναν αυλητή, και το δεύτερο στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στον πολίτη και στη σχέση του με τη δικαιοσύνη. Η διαφορετική στάση της κοινής γνώμης στη μια και στην άλλη περίπτωση είναι για τον Πρωταγόρα επαρκής λόγος, για να πείσει τον Σωκράτη και το ακροατήριό του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής.

1ο παράδειγμα: «Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, εἴαν τις φῆ ἀγαθὸς αὐλητῆς εἶναι, ἢ ἄλλην ἤντιν οὖν τέχνην ἦν μὴ ἔστιν, ἢ καταγελῶσιν ἢ χαλεπαίνουσιν, καὶ οἱ οἰκεῖοι προσιόντες νουθετοῦσιν ὡς μαινόμενον'»

Η **αρετή**, εδώ, δεν έχει ηθικό περιεχόμενο, αλλά αποδίδει την ικανότητα και τις γνώσεις κάποιου σε έναν ειδικό τομέα. Η κοινή γνώμη των Αθηναίων απορρίπτει αυστηρά όποιον ισχυρίζεται ότι έχει ειδικές γνώσεις, ενώ δεν έχει, δηλαδή όποιον δεν διαθέτει τη στοιχειώδη αυτογνωσία για το τι γνωρίζει και τι είναι. Όσον αφορά, λοιπόν, την ικανότητα ή τις γνώσεις σε κάποια τέχνη, **επαινείται το να λείπει κανείς την αλήθεια**. Διαφορετικά, καταδικάζεται στη συνείδηση της κοινής γνώμης.

2ο παράδειγμα: «ἐν δὲ δικαιοσύνη καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐὰν οὗτος αὐτὸς καθ’ αὐτοῦ τάληθῆ λέγῃ ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἡγοῦντο εἶναι, τάληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν ...»

Αντίθετα, ὅσον αφορά τὴ δικαιοσύνη (καὶ τὴν πολιτικὴ ἀρετὴ γενικότερα), **θεωρεῖται σωστό το να λένε ὅλοι ὅτι εἶναι δίκαιοι, ἀκόμα κι αν δεν εἶναι.** Ἄν κάποιος ἰσχυριστεῖ μπροστά σε ἄλλους ἀνθρώπους ὅτι εἶναι ἄδικος οἱ συμπολίτες του δεν τον ἐπαινοῦν, παρόλο που ξέρουν ὅτι λέει τὴν ἀλήθεια ἀπεναντίας τον θεωροῦν τρελό. Ἡ κοινὴ γνώμη ἀποδέχεται ὅτι ὁ καθένας εἴτε εἶναι δίκαιος εἴτε ὄχι πρέπει να υποστηρίζει ὅτι εἶναι ἢ να φαίνεται δίκαιος. Ὅποιος ἀποκλίνει ἀπὸ τὴ στάση αὐτὴ δεν μπορεῖ να γίνεται ἀποδεκτὸς ὡς μέλος τῆς κοινωνίας καὶ θα πρέπει να υποστεί τὴ σκληρὴ τιμωρία τῆς ἀπόρριψης. Φαίνεται ἐδραιωμένη ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ κοινωνικὴ συνύπαρξη τῶν ἀνθρώπων δεν συμφωνεῖ με τὴν ἀδικία, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ με διάσπαση τῆς συνοχῆς τῆς κοινωνίας.

B2

Ἡ κοινὴ γνώμη, σύμφωνα με τὸν Πρωταγόρα, ἀποδέχεται ὅτι ὁ καθένας εἴτε εἶναι δίκαιος εἴτε ὄχι πρέπει να υποστηρίζει ὅτι εἶναι ἢ να φαίνεται δίκαιος («φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους, ἐάντε ὧσιν ἐάντε μή»). Ὅποιος ἀποκλίνει ἀπὸ τὴ στάση αὐτὴ θεωρεῖται τρελός «ἢ μαίνεσθαι τὸν μὴ προσποιούμενον δικαιοσύνην» καὶ δεν μπορεῖ να γίνεται ἀποδεκτὸς ὡς μέλος τῆς κοινωνίας. Φαίνεται ἐδραιωμένη ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ κοινωνικὴ συνύπαρξη τῶν ἀνθρώπων δεν συμφωνεῖ με τὴν ἀδικία, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ με διάσπαση τῆς συνοχῆς τῆς κοινωνίας, καὶ ὅτι δεν ὑπάρχει ἄνθρωπος που τουλάχιστον δεν καταφάσκει στὴ δικαιοσύνη.

Εἰδικότερα, τὸ σκεπτικὸ τοῦ Πρωταγόρα μπορεῖ να ἐρμηνευθεῖ καὶ ὡς ἐξῆς:

α) ἀκόμα κι ἓνας ἄδικος εἶναι σε θέση να διακρίνει τὴ δίκαιη ἀπὸ τὴν ἄδικη πράξη. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔχει μέσα του κάποια στοιχεῖα δικαιοσύνης, που ὅμως δεν ἔχουν καλλιεργηθεῖ ἐπαρκῶς, ὥστε να τον ἀποτρέψουν ἀπὸ τὴ διάπραξη τῆς ἀδικίας. Ἄρα, δεν θα πει ἀλήθεια, ἀν ἰσχυριστεῖ ὅτι εἶναι ἄδικος.

β) το να ὁμολογεῖ κάποιος δημόσια τὴν ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή εἶναι ἄδικος, θεωρεῖται παραφροσύνη, διότι:

- θα υποστεί ποινές,
- θα αμαυρωθεῖ ἡ δημόσια εἰκόνα του.

Κανένας λογικὸς ἄνθρωπος δεν θέλει να του συμβεῖ κάτι τέτοιο. Ὁ Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει στὴ νοοτροπία τῶν ἀνθρώπων καὶ να παρατηρεῖ ὅτι δεν τους ἐνδιαφέρει το τι πρέπει ἢ εἶναι σωστό να κάνουν, ἀλλὰ το τι τους συμφέρει να κάνουν. Ἐπίσης, δεν τους ἐνδιαφέρει ἡ

πραγματική τους εικόνα (το είναι), όσο η εικόνα που συνάδει με τα προβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα και το κοινώς αποδεκτό σύστημα αξιών (το φαίνεσθαι). Συνεπώς, η κοινωνική ηθική και το συμβατικό αίσθημα δικαίου αφορά -και πρέπει να αφορά- όλους τους ανθρώπους, διαφορετικά θέτουν τον εαυτό τους έξω από την κοινωνία και υφίστανται ό, τι συνεπάγεται αυτό.

Β3.Ο Σωκράτης ισχυρίζεται ότι στην Εκκλησία του Δήμου, όταν οι Αθηναίοι, οι οποίοι είναι σοφοί, συζητούν για θέματα που απαιτούν ιδιαίτερη τεχνογνωσία, θεωρούν σωστό να δέχονται τη γνώμη μόνο των ειδικών. Μάλιστα, αν κάποιος μη ειδικός επιχειρήσει να εκφράσει τη γνώμη του για τα θέματα αυτά, τον αποδοκιμάζουν και τον διώχνουν. Αντίθετα, όταν γίνεται λόγος για θέματα που αφορούν τη διοίκηση της πόλης, δέχονται τη συμβουλή οποιουδήποτε πολίτη ανεξαρτήτως επαγγέλματος, οικονομικής κατάστασης ή καταγωγής, γιατί πιστεύουν πως όλοι έχουν πολιτική αρετή χωρίς να την έχουν διδαχτεί από πουθενά. Άρα, οι Αθηναίοι πιστεύουν ότι η πολιτική αρετή δεν είναι κάτι που διδάσκεται.

Οὕτω δὴ, ὦ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα οἱ τε ἄλλοι καὶ Ἀθηναῖοι, ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἢ λόγος ἢ ἄλλης τινὸς δημιουργικῆς, ὀλίγοις οἴονται μετεῖναι συμβουλῆς, καὶ ἐὰν τις ἐκτὸς ὧν τῶν ὀλίγων συμβουλευῆ, οὐκ ἀνέχονται, ὡς σὺ φῆς –εἰκότως ὡς ἐγὼ φημί– ὅταν δὲ εἰς συμβουλήν πολιτικῆς ἀρετῆς ἴωσιν, ἣν δεῖ διὰ δικαιοσύνης πᾶσαν ἰέναι καὶ σωφροσύνης, εἰκότως ἅπαντος ἀνδρὸς ἀνέχονται, ὡς παντὶ προσῆκον ταύτης γε μετέχειν τῆς ἀρετῆς ἢ μὴ εἶναι πόλεις. Αὕτη, ὦ Σώκρατες, τούτου αἰτία.

Στο παραπάνω απόσπασμα ο Πρωταγόρας επαναλαμβάνει το παράδειγμα που είχε αναφέρει ο Σωκράτης σχετικά με τη στάση των Αθηναίων στην εκκλησία του δήμου, για να συμφωνήσει μαζί του ως προς τη στάση που επιδεικνύουν, καθώς δέχονται τον καθένα να συμβουλευσει για πολιτικά ζητήματα (καθολικότητα), κυρίως όμως για να την ερμηνεύσει διαφορετικά. **Πράγματι, όλοι οι Αθηναίοι διαθέτουν πολιτική αρετή, όχι επειδή αυτή δεν διδάσκεται, αλλά επειδή ο Δίας έχει μοιράσει σε όλους την αἰδῶ και τη δίκη και είναι αναγκαίο να την έχουν όλοι, διαφορετικά δε θα μπορούσαν να συσταθούν οι πόλεις.**

Πιο συγκεκριμένα ο Πρωταγόρας θεωρεί :

α) Το ότι όλοι οι Αθηναίοι έχουν την πολιτική αρετή, δεν σημαίνει ότι αυτή δεν διδάσκεται, όπως υποστήριξε ο Σωκράτης, αλλά ότι είναι αναγκαία η ύπαρξή της για την οργάνωση κοινωνιών. Χωρίς τη συμμετοχή όλων στην πολιτική αρετή είναι αδύνατη η συγκρότηση και η διατήρηση των πολιτικών κοινωνιών.

2) Άποψη του Πρωταγόρα είναι ότι η πολιτική αρετή δόθηκε στον άνθρωπο σ' ένα μεταγενέστερο στάδιο (αιδώς και δίκη) και όχι από την αρχή της δημιουργίας του. Αυτές τις δύο αξίες τις διαθέτει ο άνθρωπος ως ηθικές καταβολές και προδιάθεση. Για να γίνουν όμως κτήμα του και να φτάσει στην πλήρη κατάκτηση της πολιτικής αρετής πρέπει να καταβάλει προσπάθεια και αγώνα. Ο άνθρωπος δεν γεννιέται, αλλά γίνεται κάτοχος της πολιτικής αρετής μέσα από μαθητεία σε αυτήν, δηλαδή με διδαχή και προσπάθεια. Σ' αυτό θα συντελέσουν οι φορείς αγωγής αλλά και οι νόμοι με τις ποινές και τις κυρώσεις τους.

3) Όταν, πάλι, ισχυρίζεται ότι υπάρχουν και κάποιοι που δεν την έχουν, εννοεί αυτούς που δεν την έχουν αναπτύξει πλήρως, που έχουν αδιαφορήσει να την κατακτήσουν μέσω της διδασκαλίας και, επομένως, έχουν μείνει στο στάδιο της προδιάθεσης, των καταβολών.

Συνεπώς, το πρόβλημα, κατά τον Πρωταγόρα, είναι πώς ο άνθρωπος με δεδομένη τη γενική αίσθηση του δικαίου (που του χαρίζουν η αιδώς και η δίκη ως προδιάθεση και καταβολές) μπορεί και πρέπει να παιδεύεται και να ευαισθητοποιείται προκειμένου να κατακτήσει μια δίκαιη συμπεριφορά από κοινωνικοπολιτική άποψη.

B4. α. Σ

β. Λ

γ. Σ

δ. Σ

ε. Λ

B5α. ἴωσιν: εισιτήριο

δεῖ: ένδεια

ἀνέχονται: έξη

εἰδῶσιν: συνείδηση

B5β. Η λέξη αρετή μπορεί να χρησιμοποιηθεί με κάποια από τις παρακάτω σημασίες: προσόν, θετικό γνώρισμα, ήθος, ηθική τελείωση
Η λέξη λόγος μπορεί να χρησιμοποιηθεί με κάποια από τις παρακάτω σημασίες: η λογική, η ομιλία, η αιτία, η προφορική υπόσχεση
Η λέξη δημιουργικός μπορεί να χρησιμοποιηθεί με κάποια από τις παρακάτω σημασίες: εφευρετικός, παραγωγικός

Γ1. Γιατί, όταν ο λόγος στερηθεί και το κύρος /την αίγλη του ρήτορα και τη φωνή του και τις διακυμάνσεις που συμβαίνουν στους ρητορικούς λόγους, και όταν επιπλέον δεν εκμεταλλεύεται τις συγκυρίες και δε φροντίζει για την πρακτική εφαρμογή, και όταν δεν υπάρχει τίποτα που να βοηθά τον λόγο στην αντιπαράθεση και την πειστικότητα, αλλά όταν αφενός απ' όλα αυτά που έχουν προαναφερθεί ο λόγος είναι κενός και απογυμνωμένος, αφετέρου τον διαβάζει κάποιος χωρίς πειστικότητα και χωρίς να αποδίδει κανένα συναίσθημα, ακριβώς σαν να κάνει απαρίθμηση, εύλογα νομίζω φαίνεται ασήμαντος σε όσους τον ακούν. Όλα αυτά, βέβαια, θα μπορούσαν να βλάψουν και να κάνουν να φαίνεται χειρότερος ο λόγος που σας παρουσιάζω τώρα.

Γ2α. ἀνάγνωθι
ἀπαριθμοῖεν
ἀκούσεσθαι
μάλα
φανῆτε

Γ2β. τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται

Γ3α.

τῶν μεταβολῶν: αντικείμενο στο ρήμα ἀποστερηθῆ
τῶν προειρημένων: επιθετική μετοχή που λειτουργεί ως γενική αντικειμενική στο επίθετο ἔρημος και γυμνός
γυμνός: κατηγορούμενο στο υποκείμενο του ρήματος γένηται, ο λόγος
εἰκότως: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα δοκεῖ
τοῖς ἀκούουσιν: επιθετική μετοχή που λειτουργεί ως δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο ρήμα δοκεῖ

Γ3β. « Ἄπερ καί τόν ἐπιδεικνύμενον μάλιστ' ἂν βλάψειε» : Κύρια πρόταση κρίσεως καταφατική .

Η αναφορική αντωνυμία ἄπερ στην αρχή περιόδου εισάγει κύρια πρόταση και μεταφράζεται με δεικτική αντωνυμία, αν δεν υπάρχει άλλη κύρια πρόταση στην περίοδο.

ἄπερ: υποκείμενο στο «ἂν βλάψειε» και στο «ἂν ποιήσειεν»(αττική σύνταξη).

τόν ἐπιδεικνύμενον: επιθετική μετοχή ως αντικείμενο στο «ἂν βλάψειε»

φαυλότερον: κατηγορούμενο στο υποκείμενο του απαρεμφάτου

φαίνεσθαι

φαίνεσθαι: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο ρήμα «ἂν ποιήσειεν».